

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

Bílá kniha

*K implementaci článku 12 Úmluvy o právech osob se
zdravotním postižením:*

Rovnost před zákonem

Kontakty na zpracovatele

Quip | Karlínské nám 12/59, 186 03 Praha 8

Tel.: +420 221 890 434 | info@kvalitavpraxi.cz | www.kvalitavpraxi.cz

*****

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením | Karlínské nám 12/59, 186 03 Praha 8

Tel.: +420 224 890 436 | spmp@seznam.cz | www.spmpcr.cz

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

1 Úvod

Smyslem dokumentu je vyvolat nezbytnou diskusi všech zainteresovaných stran a realizovat změny k dosažení plné implementace čl. 12 *Rovnost před zákonem* Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“)¹. Čl. 12 garantuje lidem s postižením právo na plnou právní způsobilost (svéprávnost). **Právní způsobilost je nepostradatelná pro naplnění občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv.**²

Přijetím článku 12 Úmluvy skončilo historické období, v němž lidé s postižením neměli jasně formulované právo na plnou způsobilost právně jednat ve všech oblastech života. Režimy tzv. „náhradního rozhodování“³, jako je zejm. institut omezování svéprávnosti, opatrovnictví a zákony v oblasti duševního zdraví, mohou vést např. k nucené léčbě, umísťování lidí do ústavních zařízení a omezování mnoha dalších práv a svobod. Tyto režimy, omezující autonomii člověka a možnost jeho začlenění do společnosti, jsou založeny na omezování práva člověka právně jednat. Na základě čl. 12 Úmluvy musí být režimy *náhradního rozhodování* nahrazeny zajištěním přístupu k pomoci a podpoře, kterou lidé mohou potřebovat k uplatnění svého práva právně jednat⁴ jakožto práva klíčového pro všechna ostatní práva garantovaná Úmluvou.

Tento dokument vznikl v rámci projektu Černá & Bílá, který společně realizují Quip a Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice díky finančním prostředkům nadace Open Society Foundations. Cílem projektu je naplňování práva na plnou právní způsobilost. Za účelem implementace článku 12 Úmluvy vznikla platforma organizací hájících práva a zájmy lidí s duševním postižením⁵. V současné době jsou v platformě zapojeny organizace: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR,

¹ Sdělení MZV č. 10/2010 Sb. m. s.

² Convention on the Rights of Persons with Disabilities, General comment No 1 (2014), United Nations, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Eleventh session, 31 March –11 April 2014, dostupné online: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/1&Lang=en

³ V AJ: *substitute decision-making*

⁴ V AJ: *supported decision-making*

⁵ Pojmem *duševní postižení* máme na mysli situace, kdy schopnost člověka činit rozhodnutí (čili *duševní způsobilost*, *mental capacity*, jako *faktická schopnost přijmout dané rozhodnutí*) může být snížena v důsledku postižení nebo z jiných příčin. Jedná se nejčastěji o potíže v učení (neboli mentální postižení), duševní onemocnění, demence, stavy po úrazu mozku či mozkové příhodě, stavy v důsledku dlouhodobého zneužívání omamných látek apod.

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, sdružení KOLUMBUS z.s., Občanské sdružení pomoci duševně nemocným ČR, ČAPZ – Česká asociace pro psychické zdraví, Společnost rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem, Quip a Liga lidských práv, a také Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Dokument byl konzultován s členy platformy.

Obsah dokumentu vychází z poznatků a zkušeností získaných v rámci projektu i z dlouhodobé činnosti zapojených organizací. Dokument upozorňuje na zásadní nedostatky v implementaci článku 12 do právního prostředí i života v České republice a navrhuje kroky, které povedou k naplnění těchto práv lidí s postižením.

Materiál je určen především zástupcům veřejné správy, tj. politikům, úředníkům na všech úrovních (státní, krajské i obecní), justici atd. Čerpat z něj mohou ale i instituce a jednotlivci disponující finančními prostředky na veřejně prospěšné aktivity či novináři, vedoucí pracovníci sociálních a dalších služeb, kteří se chtějí zorientovat v problematice apod. Téma široce přesahuje oblast soudnictví a výkon opatrovnictví a týká se také sociálního začleňování, sociální práce zajišťované sociálními službami i sociálními pracovníky obcí (nad rámec výkonu veřejného opatrovnictví). Jde o téma meziresortní a celospolečenské.

3

2 Stávající opatrovnický systém („náhradní rozhodování“)

Ústavní soud ČR opakovaně vyslovil, že *omezení způsobilosti k právním úkonům je vždy závažným zásahem do osobnostní integrity omezeného*. V nálezu z r. 2009 dále uvádí, že při soudním rozhodování o omezení způsobilosti k právním úkonům je ve hře potenciální porušení klasických základních práv vážících se k samotné podstatě „lidství“, jako je právo na lidskou důstojnost, právo na garance komplexně pojímané právní osobnosti aj.⁶

V současné praxi omezení svéprávnosti znamená, že opatrovník rozhoduje za člověka nejen při právním jednání v rámci omezení svéprávnosti, ale také v jiných záležitostech. Opatrovník často rozhoduje bez souhlasu člověka, nebo i proti jeho vůli, o místě jeho trvalého bydliště včetně umístění do uzavřeného zařízení, s kým a jak bude nebo nebude žít, zda může pracovat, učit se nové věci atd. Tím omezuje řadu základních práv svého opatrovance. Člověk s omezenou svéprávností sám prakticky nemá přístup k soudům, aby se domáhal svých práv, pokud to za něj neudělá opatrovník. V neposlední řadě české právní normy stále umožňují na základě zdravotního postižení omezit právo člověka uzavřít manželství, vychovávat děti nebo volit a být zvolen, což je v rozporu s Úmluvou. Člověk s omezenou svéprávností je ve zkratce občan „druhé kategorie“. Tato situace neodpovídá současným národním ani mezinárodním normám v oblasti lidských práv.

⁶

srov. Nález Ústavního soudu I.ÚS 557/09 ze dne 18. 08. 2009

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

3 Obsah práva na plnou právní způsobilost (svéprávnost) podle čl. 12 Úmluvy⁷

Právní způsobilost zahrnuje **způsobilost být nositelem práv a povinností** a **způsobilost právně jednat**.⁸

Právní způsobilost a **duševní způsobilost** jsou dvě různé koncepce.

Způsobilost právně jednat znamená uznání práva člověka nakládat se svými právy, využívat je, vstupovat do právních vztahů s ostatními.

Způsobilost právně jednat je klíčovou podmínkou pro skutečné a účinné zapojení a začlenění člověka do společnosti.

Plná právní způsobilost je nezadatelné právo každého člověka, podstata jeho „lidství“. Znamená to, že **každý člověk**, včetně všech lidí s postižením, **má plnou právní způsobilost již na základě svého lidství. Aby bylo naplněno právo lidí s postižením na právní způsobilost, musí zahrnovat obě jeho součásti - způsobilost být nositelem práv a povinností a způsobilost právně jednat. Nelze je od sebe oddělit.**

Duševní způsobilost se odvíjí od schopnosti/dovednosti činit rozhodnutí. Ta se přirozeně liší u různých lidí i u jednoho člověka v různých situacích, v závislosti na mnoha faktorech, vč. společenského prostředí. **Čl. 12 Úmluvy zakotvuje jasně, že žádná diskriminující nálepka, jako např. „duševní porucha“⁹, nemůže být legitimním důvodem pro odeprání právní způsobilosti - nemůže jej ospravedlnit předpokládané ani skutečné snížení duševní způsobilosti.**

V opatrovnických systémech jsou obě koncepce, právní a duševní způsobilosti, promíseny. Pokud je schopnost člověka rozhodovat se považována za sníženou, obvykle z důvodu duševního postižení, je člověku **následně na základě „odborného“ posouzení duševní způsobilosti odňata příslušná část způsobilosti právně jednat** (tzv. funkční test/přístup k omezování svéprávnosti). **Tento přístup je nepřijatelný** ze dvou důvodů. 1) Prvním důvodem je, že **je diskriminačně aplikován pouze na lidi s postižením**. 2) Dále je založen na **předpokladu, že je možné odborně vyhodnotit** (např. znaleckým

⁷ Viz Convention on the Rights of Persons with Disabilities, General comment No 1 (2014), United Nations, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Eleventh session, 31 March – 11 April 2014.

⁸ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 12 odst. 2

⁹ Na rozdíl od pojmu *duševní postižení* je pojem *duševní porucha* čistě právní termín, zahrnující různé situace či stavy, kdy je schopnost člověka činit rozhodnutí snížena. Jeho přesné vymezení je vždy podmíněno účelem konkrétní úpravy (občanské právo, trestní právo, ...) a často bývá ponecháno až interpretační praxi. Jeho jazyková i obsahová stránka je pak v příkrém rozporu s přístupem ke zdravotnímu postižení zakotveným v Úmluvě. Ten nehledí na zdravotní postižení jako na „poruchu“ na straně člověka s postižením, ale, pokud použijeme tuto terminologii, jako na „poruchu“ na straně společnosti, která vytvořila bariery, jimž musí některé skupiny lidí čelit, a soustředí se na odstraňování těchto překážek. Proti používání výrazu „duševní porucha“ v zákoně se opakovaně vyslovily organizace lidí s postižením.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

posudkem) **uvažování člověka, a pokud člověk neprojde testem duševní způsobilosti, že je možné mu na základě toho odepřít základní, zcela ústřední lidské právo.**

Podpora při rozhodování a právním jednání¹⁰

Koncepce práva na rovnost před zákonem, zakotveného v čl. 12 Úmluvy, znamená jasný závazek k přechodu od klasických opatrovnických systémů, tedy tzv. náhradního rozhodování, k modelu rozhodování s podporou. **Vyžaduje zajištění takové podpory a pomoci¹¹, která člověku zajistí možnost přijmout vlastní rozhodnutí a právně jednat.** Podpora a pomoc má být zajištěna prostřednictvím opatření různého druhu a míry, ve formální i neformální podobě. **Systém podpory musí obsahovat záruky zamezující zneužití při jejím využití.** Jejich hlavním cílem je **zajistit respekt k vůli a preferencím člověka** a chránit jeho práva. Přičemž respektování vůle člověka **zahrnuje i jeho právo brát na sebe riziko a dělat chyby.** **Záruky zamezující zneužití tak musí chránit člověka před nevhodným ovlivňováním** či dokonce **zneužitím** osobou poskytující podporu. Podpora při právním jednání musí být dostupná všem – **ani vysoká míra potřebné podpory nesmí být překážkou pro využití těchto opatření. Stejně tak nekonvenční způsob komunikace, byť mu rozumí jen málo lidí, nesmí být překážkou využití podpory** při právním jednání. **Princip jednání „v nejlepším zájmu“ člověka není v souladu s čl. 12.** Je nahrazen principem „nejlepšího porozumění vůli a preferencím“ člověka. Podpora tak nikdy nesmí sklouznout zpět k „náhradnímu rozhodování“. Tato koncepce je založena na zásadách respektování přirozené důstojnosti člověka s postižením, jeho autonomie vč. svobody volby, nezávislosti, nediskriminace a plného a účinného zapojení a začlenění do života ve společnosti, které jsou základními východisky Úmluvy¹². Česká právní úprava a praxe jsou v tomto směru na samém začátku.

Změny v sociální práci

Model *rozhodování s podporou* nahrazující tzv. *náhradní rozhodování*, kde rozhoduje opatrovník, přináší **zásadní změny do koncepce sociální práce**, kde se musí **začít pracovat s tzv. přirozenou podporou.** Za přirozenou podporu je považována *pomoc poskytovaná lidem s postižením neprofesionály, obvykle bez finanční odměny.* *Přirozenou podporu poskytují většinou lidé přirozeně se vyskytující v okolí člověka s postižením: rodinní příslušníci, spolupracovníci, sousedé, spolužáci, spolubydlíci apod.* (Johnová, 2006)

Na následujících příkladech z praxe chceme ukázat, jak může fungovat podpora založená na respektování vůle a preferencí člověka. Je potřeba vybírat přiměřená opatření odpovídající situaci konkrétního člověka. Jeho zdravotní diagnóza není podstatná.

¹⁰ Viz Úmluva o právech osob s postižením, čl. 12 odst. 3 a 4

¹¹ V AJ *assistance*

¹² Úmluva o právech osob s postižením, čl. 3

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

4 Co v praxi znamená přechod k novému systému

4.1 Příklady z praxe

4.1.1 Paní Renata

Paní Renatě je 47 let. Má středně těžké mentální postižení. Ve dvaceti letech jí zemřela babička, u které žila. Neměla tehdy nikoho, kdo by jí poskytl podporu, a tak se dostala do psychiatrické léčebny a následně (ve věku mezi 20 a 30 lety) do domova důchodců(!). Většinu svého dospělého života pak prožila v ústavních zařízeních.

V současné době žije paní Renata již čtvrtým rokem ve vlastním domově. S kamarádkou sdílí pronajatý byt a využívá jen takovou podporu asistentů, kterou skutečně potřebuje. Sama nebo s podporou asistentů si pere, nakupuje, vaří, je zaměstnaná na částečný úvazek. Možnost žít samostatným životem má paní Renata díky vývoji v právní úpravě a ve vnímání práv lidí s postižením. Zásadní úlohu v nastartování změn v jejím životě sehrála připravenost poskytovatelů sociálních služeb i rodiny, kteří jí dlouhodobě poskytují podporu. V rámci procesu de-institucionalizace měla možnost odejít z ústavu do pronajatého bytu.

Přelomem v její situaci se stalo také plné vrácení způsobilosti k právním úkonům v r. 2010. Okresní soud v Chebu, který posuzoval návrh poskytovatele služby na plné navrácení způsobilosti k právním úkonům paní Renatě, návrhu vyhověl. Provedl všechny relevantní důkazy a po jejich důkladném a pečlivém zvážení uznal, že není nutné sáhnout ani k omezení způsobilosti k právním úkonům. Zároveň pro zajištění bezpečí při rozhodování a právním jednání paní Renaty i právní jistoty okolí ustanovil soud paní Renatě opatrovníci¹³. Opatrovnictví bez omezení způsobilosti k právním úkonům (svéprávnosti) totiž umožňoval již předchozí občanský zákoník (§ 29). Nový zákoník využití této možnosti výslovně vyžaduje jako přednostní řešení před případným omezením svéprávnosti.

Pro paní Renatu bylo ovšem toto průlomové rozhodnutí překvapivě jenom prvním krokem v právní bitvě. Proti původnímu rozsudku se odvolal státní zástupce pouze na základě obecných, zažitých úvah, bez jediného konkrétního důvodu. Za stejných skutkových okolností krajský soud původní rozhodnutí zrušil a trval na stanovení *určitého* omezení. Ve věci nakonec rozhodoval i Nejvyšší soud ČR, který nepřijal rozhodnutí krajského soudu. Uspořádání podle původního rozsudku bylo pravomocně rozhodnuto až v roce 2013.

Klíčové prvky pro úspěšný návrat paní Renaty z ústavního života se zbavením způsobilosti k právním úkonům do běžného a aktivního života ve společnosti:

¹³

Anonymizovaný text rozsudku dostupný online z <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/015/001850.pdf>

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

- Paní Renata chtěla změnit vlastní situaci.
- Přístup paní Renatou využívaných sociálních služeb byl založený na Úmluvě a zákoně o sociálních službách. Soustředily se na rozvoj její samostatnosti a sociální začlenění, umožnily jí odchod z ústavu, pomohly zajistit odpovídající službu - podporu samostatného bydlení, byly iniciátorem řízení o vrácení svéprávnosti a zajistily i právní podporu pro toto řízení.
- Okresní soud rozhodl plně v souladu s Úmluvou, ústavními principy ČR, zákonem o sociálních službách a dalšími relevantními předpisy.

4.1.2 Paní Marcela

Osud a vývoj v životě paní Marcely je v podstatě stejný, jako u paní Renaty, avšak obsahuje jednu zvlášť ilustrativní a alarmující skutečnost. Byla také od mládí zbavená způsobilosti k právním úkonům a žila v ústavech, také se přestěhovala do bytu, kde využívá podporu samostatného bydlení a také původní poskytovatel sociální služby v souvislosti s těmito změnami v jejím životě požádal o plné vrácení svéprávnosti. Bylo to poprvé po 38 letech, kdy došlo k přezkoumání jejího zbavení způsobilosti k právním úkonům. Znalkyně na základě svého vyšetření konstatovala, že neshledala žádnou duševní poruchu, která by odůvodňovala jakýkoli zásah do svéprávnosti! Na základě minulého systému sociální péče a zbavování způsobilosti k právním úkonům, jehož důsledky mnohde trvají dodnes, tak člověk bez „duševní poruchy“ byl zbaven svých základních práv až do svých 57 let!

4.1.3 Pan Karel

S panem Karlem (29) bylo zahájeno řízení o svéprávnosti z iniciativy jeho otce poté, co byl v minulosti několikrát hospitalizován kvůli své duševní nemoci. V důsledku prostředí, ve kterém žil se svým otcem, a duševní nemoci potřeboval podporu při uspořádání svého života a vyřizování věcí. V tom mu začaly pomáhat jeho dvě kamarádky. Poskytly mu možnost bydlet a pracovat na statku ve vsi. Pan Karel má tak možnost využívat přirozenou podporu a to i přesto, že s otcem se nerozešel v dobrém a s ostatními členy rodiny je v kontaktu málo. Obě kamarádky jsou ochotné poskytovat mu podporu při rozhodování a při právním jednání i na základě *smlouvy o nápomoci*¹⁴ schválené soudem. Byly vytipovány situace, ve kterých především může potřebovat podporu při rozhodování a právním jednání. Jde jednak o oblast zdraví, kde může potřebovat pomoc nebo připomenutí při dodržování léčebného režimu, případně při udělení informovaného souhlasu s léčbou, zejm. pokud by šlo o složitější léčbu nebo v situaci ataky duševního onemocnění. Dále může potřebovat podporu a zajištění ochrany při složitějších právních jednáních. V případě pana Karla byly vhodné podmínky k tomu, aby mohlo být využito nové opatření podle nového občanského zákoníku – nápomoc při rozhodování. Nemuselo tak dojít k omezení jeho svéprávnosti.

Klíčové prvky pro úspěšné vyřešení věci:

¹⁴ Anonymizovaný text smlouvy je k dispozici online na <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/024/002818.docx>

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

- Pan Karel má k dispozici přirozenou podporu.
- Panu Karlovi právník pomohl připravit návrh třístranné smlouvy o nápomoci. Smlouva obsahuje závazky dvou podpůrců poskytovat mu nápomoc při jednáních, která vybočují z rámce běžných záležitostí. Ve smlouvě jsou zakotveny záruky proti zneužití podpůrci.
- Pan Karel se naopak zavázal podpůrce informovat o potřebných právních jednáních a vyžádat si k nim nápomoc. Podpůrci mají právo namítnout neplatnost jednání, při kterém pan Karel jejich podporu nevyužil a uškodil si tím. Mohou také informovat soud v případě, že by spolupráce nefungovala a panu Karlovi tím vznikala závažná újma.
- Dohodu o nápomoci soud v řízení uznal jako vhodné řešení a schválil. Nebylo tak třeba ustanovovat panu Karlovi opatrovníka ani omezovat jeho svéprávnost.

4.1.4 Paní Eva

Paní Evě je 44 let. Převážnou část svého života prožila v ústavních zařízeních, kam se dostala s ohledem na zanedbání péče a zneužívání v rodině a kde setrvala i v dospělosti s ohledem na stigma mentálního postižení. V minulosti byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům ve všech oblastech, kromě nakládání částkou 400 Kč týdně. Přehodnocení její svéprávnosti zatím nebylo provedeno. Na základě nového občanského zákoníku má možnost samostatně právně jednat alespoň v běžných záležitostech každodenního života. Ostatní právní jednání provádí veřejný opatrovník, kterým byla ustanovena obec, v níž Eva žije.

Díky přátelským kontaktům s bývalými pracovníci ústavu a dobrovolníky, kteří začali navštěvovat obyvatele ústavu, se Eva seznámila s řadou lidí z města. Někteří z nových přátel začali Evě pomáhat v různých situacích, jako je nákup oblečení, pořízení brýlí, nalezení práce, příprava na zkoušky profesní způsobilosti, doprovod při volnočasových aktivitách, jednání s vedením ústavu a opatrovníkem. Zejména však pomáhají s dosažením velkého cíle Evy, kterým je opustit ústav. Na základě svých zkušeností při jednání s ústavem – poskytovatelem sociální služby *Domov pro osoby se zdravotním postižením* (dále jen *Domov*) a veřejným opatrovníkem se nejbližší přátelé rozhodli využít nového institutu v občanském zákoníku a za účelem posílení pomoci paní Evě založili *opatrovníckou radu*.

Jakmile Eva začala s podporou lidí z komunity sdělovat své přání opustit Domov a bydlet v pronajatém obecním bytě, Domov místo zmapování potřeb podpory v různých oblastech vč. rozhodování, zjištění cíle služby z hlediska paní Evy a zajištění odpovídající podpory odvezl Evu bez jejího souhlasu, ale s vědomím veřejného opatrovníka, k psychiatrickému a psychologickému vyšetření. Oba odborníci z oblasti medicíny bez relevantních důvodů, důkazů či příslušné odbornosti konstatovali shodný závěr, že paní Eva musí s ohledem na své postižení využívat chráněné bydlení – pobytovou sociální službu. Naopak mapování potřeb podpory paní Evy a dostupných zdrojů odpovídajícími nástroji sociální práce ukázalo, že paní Eva má zajištěnu všechnu potřebnou podporu ze strany přátel. Paní Evě to ale k naplnění jejího práva na svobodný výběr toho, s kým a kde bude žít, zatím nepomohlo.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Ohledně praktik Domova se Eva a její přátelé opakovaně obraceli na veřejného opatrovníka. Ten však jejich stížnosti na nesrovnalosti při poskytování sociální služby (nedokladované nakládání s finančními prostředky, odepírání zaplacené stravy, různé kroky proti její snaze o osamostatnění a další neprůhledná a manipulativní jednání) účinně neřešil. Tlak ze strany Domova rostl s tím, jak se Eva s podporou přátel osamostatňovala, zatímco veřejný opatrovník nepodnikal kroky, kterými by proces osamostatnění podpořil. Eva si proto sama podala u obce žádost o byt. Opatrovník neměl jasno, jak by měl postupovat. Při jednání s Evou a opatrovnickou radou sdělil, že není problém, aby Evě byl cca do půl roku přidělen obecní byt. Naznačil však, že to proběhne, pokud se do té doby ujme opatrovnictví někdo z okolí Evy. Bylo zjevné, že veřejný opatrovník se ve své funkci za „nových“ podmínek (zejm. právo odejít z ústavu a žít v běžném prostředí výslovně zakotvené Úmluvou) dobře neorientuje a bojí se jednat jinak, než je zaběhaná praxe. Od jednání uplynul již skoro rok a byt přidělen nebyl. Přátelé Evy se dozvěděli, že útvary přidělující obecní byty má pokyn žádost Evy zatím neřešit.

Paní Eva má k dispozici sociální službu, veřejného opatrovníka, silnou přirozenou podporu, může právně jednat v běžných záležitostech. Přesto ale stále nemá možnost žít život podle vlastních představ. Zůstává dál v Domově, kde ona i stát platí za sociální službu, kterou Eva nechce a nepotřebuje.

Klíčové prvky bránící paní Evě žít podle vlastních představ:

- Pobytová sociální služba neposkytuje podporu v souladu s Úmluvou a se zákonem o sociálních službách. Místo řádného individuálního plánování hledá Domov oporu ve vyjádření nepřislušných odborníků. Sociální služba neplní svůj účel – nevede k *sociálnímu začlenění* Evy¹⁵. Nejsou naplňována práva Evy vyplývající ze zákona o sociálních službách¹⁶ a dalších norem, naopak je v mnoha ohledech vystavena *špatnému zacházení*¹⁷.
- Veřejný opatrovník neplní svůj úkol v souladu s Úmluvou a občanským zákoníkem. Nejedná v souladu s právy a vůlí Evy. Činí kroky především tak, aby byly v souladu s postojem

¹⁵ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, definuje v § 3, písm. e): sociální začleňování jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.

Písm. a) téhož ustanovení pak určuje sociální začleňování (resp. prevenci vyloučení) jako výhradní účel, který mají činnosti poskytované sociální službou sledovat. Všechny tyto činnosti pak podle § 2 odst. 2 musí zejm. vycházet z individuálně určených potřeb osoby, sledovat její zájmy a podporovat její rozvoj (tedy rozvoj schopností a dovedností potřebných, aby mohla žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný).

¹⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 88 písm. c), § 49 odst. 2, písm. h)

¹⁷ Špatné zacházení (*ill-treatment*) je souhrnný pojem pro různé formy krutého nebo ponižujícího zacházení – tedy obecně různě intenzivní jednání, která nerespektují lidskou důstojnost. Nejkomplexněji je rozpracován judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve vztahu k porušením čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP). Výklad pojmu poskytuje také Veřejný ochránce práv v souvislosti s výkonem svých pravomocí mj. ve zdravotnických zařízeních a zařízeních sociálních služeb. (<http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/provadeni-navstev-zarizeni/co-je-spatne-zachazeni/>)

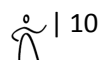

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

poskytovatele sociální služby a zaběhanou praxí. A to i přes opakovaná upozornění a stížnosti paní Evy a její opatrovnické rady na jednání Domova. Podle všeho není veden špatným úmyslem, ale zřejmě není seznámen či ztotožněn s právy Evy, plynoucími z různých právních dokumentů, (např. právo rozhodovat o svém způsobu života, žít v běžném prostředí, získat k tomu odpovídající podporu). Proto není schopen řádně hájit práva a zájmy Evy, ale postupuje způsobem, který je pro něj nejsnazší.

4.2 Co plyne z příkladů vzhledem k současné právní úpravě a praxi

Výše uvedený příběh paní Evy ukazuje problémy, které v souvislosti s náhradním rozhodováním dopadají na desetitisíce občanů České republiky. Podle statistiky Ministerstva vnitra ČR bylo v dubnu 2014 evidováno 8 238 osob omezených a 28 198 osob zbavených způsobilosti k právním úkonům (celkem tedy 36 436 osob se zásahem do způsobilosti) s trvalým pobytem na území ČR. **Tito lidé jsou v rámci současné praxe vystaveni nebezpečí, že nebudou respektována jejich práva vyplývající z Úmluvy, zejm. právo rozhodovat se o svém životě.**

Příběh paní Evy ukazuje, jak je implementace článku 12 důležitá i pro jiné části Úmluvy, v tomto případě jde zejm. o **právo na nezávislý život a zapojení do společnosti zakotvené v článku 19¹⁸**: Eva nemá možnost svobodně na rovnoprávném základu s ostatními si vybrat, s kým a kde bude žít, zejména proto, že k naplnění tohoto svého práva potřebuje, aby bylo respektováno její rozhodnutí, ke kterému kvalifikovaně dospěje, a to především jejím opatrovníkem.

Úmluva v ustanovení čl. 12. již nepřipouští možnost omezování svéprávnosti. ČR v něm uznala rovné právo osob s postižením na svéprávnost¹⁹. Aby ji osoby s postižením mohly reálně uplatňovat, zavázala se ČR zároveň přijmout odpovídající opatření, která jim zajistí přístup k asistenci, kterou k tomu mohou potřebovat.

Jde tedy **výhradně o opatření, která nezasahují do svéprávnosti člověka.** Tato **opatření musí přitom poskytovat účinné záruky zamezující jejich zneužití ze strany osob poskytujících podporu.** Opatření musí být nastavena tak, aby zajistila **respektování práv, vůle a preferencí dané osoby**, aby zabránila konfliktu zájmů a nevytvářela prostor pro nežádoucí ovlivňování. Dále musí být tato opatření přiměřená, musí odpovídat situaci dané osoby, mohou být **uplatňována jen po nejkratší nutnou dobu** a musí **podléhat pravidelnému přezkumu.** Záruky musí být tím silnější, čím více dané opatření zasahuje do práv člověka, kterému má pomáhat. Přístup založený na vůli a preferencích člověka tak má nahradit stávající

¹⁸ dále také např. v čl. 1 odst. 1 a čl. 3 písm. a)

¹⁹ V anglo-americké právní terminologii *legal capacity* obsahuje jak způsobilost k právům (*capacity to have rights*), tak i způsobilost právně jednat (*capacity to exercise rights, capacity to act*), tj. svéprávnost, které od sebe jinak řada právních systémů odděluje. Ke stejné interpretaci pojmu dospějeme i logickým výkladem článku 12, neboť právní subjektivita je garantována již odst. 1 a celý odst. 2 by pak byl redundantní. Podrobný rozbor jednotlivých ustanovení čl. 12 pak obsahuje dokument Výboru OSN pro práva lidí s postižením, z něhož je podrobněji citováno v kapitole 3.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

rozhodování na základě konstruování jeho nejlepšího zájmu, které svou roli záruky neplní a je typickým prvkem náhradního rozhodování²⁰.

Úmluva tedy vychází z toho, že má být zavedena jemně odstupňovaná škála opatření, odpovídajících různé míře podpory, kterou jednotliví lidé ke svému rozhodování potřebují. Toto odstupňování je v praxi závislé na dobrém nastavení jednotlivých nástrojů, nikoliv na jejich počtu.

Úmluva podobu opatření podrobněji neupravuje. Pojem **podpory je široký a zahrnuje formální i neformální podporu v různých podobách a intenzitě**. Výbor OSN pro práva osob s postižením ve svém komentáři k čl. 12²¹ Úmluvy zdůrazňuje například možnosti využívat pluralitu podpůrců pro různé typy rozhodování, vzájemnou podporu lidí v obdobné situaci (sebeobhájců), asistenci při komunikaci atd. Další skupina doporučených opatření souvisí se všemi dimenzemi **principu přístupnosti**²² a **univerzálního designu**²³. Jde zejména o zajištění odpovídající nabídky produktů a služeb (vč. finančních) soukromého i veřejného sektoru a zajištění jejich informační přístupnosti a srozumitelnosti. Velmi důležitou roli přikládá také **zajištění nabídky odpovídajících nástrojů pro individuální plánování budoucnosti** vč. daleko širšího využití **předběžného prohlášení**²⁴.

11

Nejde jen o nastavení právních nástrojů ze strany státu, ale i o **odpovídající kompetence sociálních služeb a respektování a posilování zdrojů přirozené podpory**. Významnou roli hraje i to, že **Úmluva nezakládá povinnosti pouze státu** a jeho orgánů. Zákaz diskriminace na základě postižení se vztahuje na všechny subjekty. Vedle přímého i nepřímého diskriminačního jednání považuje čl. 2 Úmluvy za projev diskriminace i odepření přiměřené úpravy²⁵, zajišťující lidem rovnou možnost uplatňovat svá subjektivní práva. V čl. 5 odst. 3 Úmluvy se pak stát výslovně zavázal přijmout veškerá opatření pro zajištění jejich poskytování, tedy i pozitivně vymezit pravidla jejich poskytování ostatními subjekty.

Nově přijatý občanský zákoník²⁶ nedosahuje maximy dané Úmluvou a zachovává možnost náhradního rozhodování – omezení svéprávnosti spolu s ustanovením opatrovníka. **Zároveň nicméně přináší významný posun zavedením některých nových institutů, které by měly být uplatňovány přednostně a minimalizovat tak používání omezení svéprávnosti**. Některé z nich jsme již měli možnost použít

²⁰ CRPD General Comment no. 1, odst. 20

²¹ Tamtéž, odst. 17

²² Viz čl. 9 Úmluvy. Přístupnost je pojímána široce. Definice zdůrazňuje nejen přístupnost ve fyzickém smyslu, ale i přístupnost informační. Ta má klíčový význam zejména ve vztahu k osobám s duševním nebo smyslovým postižením.

²³ Viz čl. 2 Úmluvy: navrhování výrobků, vybavení, programů a služeb tak, aby je mohly v co největší míře využívat všechny osoby bez nutnosti úprav nebo specializovaného designu.

²⁴ Do právní úpravy v ČR bylo převzato z původně anglo-amerického právního institutu *advance directive*. Tento pojem vyjadřuje závazný charakter takového předběžného projevu vůle lépe, než zvolený český termín.

²⁵ Přiměřenou úpravou (*reasonable accomodation*) se rozumí nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení a jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám s postižením uplatnění a užívání všech lidských práv a svobod na rovnoprávném základě s ostatními.

²⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (OZ)

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

a fungují zatím dobře. Nicméně jejich struktura a nastavení mají limity, které omezují jejich praktickou využitelnost a tím i soulad této úpravy se závazky vyplývajícími z Úmluvy.

Hlavním problémem je nedostatečná úprava, zejména u institutů *nápomoci při rozhodování*²⁷ a *zastoupení členem domácnosti*²⁸. **Chybějící podrobnější úprava záruk proti zneužití je nahrazena nutným vstupem soudu v rámci jejich schvalování. Významně se tak snižuje operativnost jejich používání, aniž by se tím však zaručilo dostatečné bezpečí pro osoby, které je využívají.** Jednotlivá opatření rovněž **netvoří systém pokrývající základní životní situace člověka, nýbrž izolované body, mezi nimiž existují hluchá místa a vzájemné kolize.**

Ve výše popsaném **případu paní Evy se utkaly koncepty nejlepšího zájmu a vlastní vůle a preferencí člověka.** V obou jde o dobro člověka, přesto často stojí, jako v příběhu paní Evy, proti sobě.

Ústav (Domov) a veřejný opatrovník jedná v souladu s konceptem *nejlepší zájem* a snaží se umístěním paní Evy do pobytové sociální služby ošetřit případná bezpečností a zdravotní rizika. Pod „nejlepší zájmem“ člověka se ovšem často dobře skryjí zájmy „pečujících“ osob. V případě Evy prosvítá, že jde spíše o „bezpečí“ a vlastní zájmy ústavu a veřejného opatrovníka – např. tzv. obložnost a rozpočet služby, otázka moci, z hlediska opatrovníka naopak možnost ponechání řešení většiny záležitostí Evy na pobytové službě, nedostatek obecních bytů, apod.). Přičemž váhu svého názoru obě instituce zvýšili odborným, avšak zcela nepřiléhavým lékařským posouzením. Jde o střet občanského modelu podpory s medicínským modelem péče, který přehlídí priority člověka ve jménu hodnot „zdraví a bezpečí“ (a pohodlí pro „odpovědné“ osoby).

Paní Eva s podporou svých přátel jedná z pozice vlastních priorit s tím, že rizika řeší uzavřením dohody s přáteli o poskytnutí pomoci, tedy prostřednictvím tzv. přirozené podpory. Volí to, co je v čl. 19 nyní výslovně zakotveno jako její právo – žít v běžném prostředí.

Případ paní Evy ukazuje také na další vážnou překážku implementace článku 12, kterou je historicky zapříčiněná **nedůvěra institucí** ve schopnost občanů si pomáhat, resp. **v zajištění pomoci prostřednictvím přirozené podpory** poskytované neprofesionály, v rámci místní komunity, občanské společnosti. S vědomím nezbytnosti zvláštní podpory v každodenním životě včetně podpory při rozhodování a právních úkonech zmapovali přátelé paní Evy její potřeby²⁹ a dohodli se, jak pomoc zajistí. Naproti tomu profesionálové ošetřili rizika jednoduchým řešením bez odpovídajícího zkoumání – pobytová služba.

Přítom systém přirozené podpory může dobře fungovat, jak ukazuje příběh pana Karla, který využívá pomoci svých kamarádek jak v oblasti každodenního života, tak i při rozhodování a právních úkonech.

²⁷ § 45 a n. OZ

²⁸ § 49 a n. OZ

²⁹ Mapování potřeb a zdrojů vedly nezávislé sociální pracovnice, které využily pro tento účel nástroj *Support intensity scale* (česky Škála míry podpory): <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/014/001713.pdf>.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Nebo příběh paní Renaty, která využívá jak přirozenou podporu, tak i pomoc sociální služby pro život v běžném prostředí (v pronajatém bytě).

Medicínský model práce s riziky se zaměřuje *na bezpečí a zdraví za cenu toho, co by přineslo uspokojení člověku; je potřeba změnit referenční rámec a uvěřit, že obojí může existovat současně* (Smull & Bourne, 2010, str. 11). Klíčové je poctivé odlišování hodnot a pohledu člověka s postižením od hodnot a pohledu ostatních lidí, kteří přirozeně myslí na zdraví a bezpečí lidí, kterým poskytují služby. Článek 12 Úmluvy je vystavěn na *občanském modelu*. Staví na tom, že východiskem pro navrhování podpory a pomoci při právních úkonech jsou priority člověka s dodáním přiměřené podpory.

4.3 Finanční aspekt

Příklad paní Evy ukazuje také na nutnost přeměrovat finanční toky. Jistě nelze jednoduše říci, že zajištěním přirozené podpory pro paní Evu bude celý systém levnější, resp. že nebude nic stát, jak by to na první pohled mohlo působit.

Medicínský model ošetření rizik by vyžadoval dotace ze státního rozpočtu na zajištění sociální služby domov pro osoby se zdravotním postižením (DOZP) nebo chráněné bydlení (CHB). V roce 2010 to bylo ročně průměrně 337.125 Kč na jedno lůžko v DOZP a 171.903 Kč na jedno lůžko v CHB (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010, str. 30). Další výdaje by samozřejmě byly na výkon veřejného opatrovnictví. Ty jsou podle kalkulace Ministerstva spravedlnosti cca 5000 Kč měsíčně na jednoho opatrovance.³⁰ V případě realizace řešení postaveného na přirozené podpoře by mohly výdaje za výkon veřejného opatrovnictví a poskytování zejm. pobytových sociálních služeb významně klesat. Dále je třeba vzít v úvahu, že současný způsob zajištění veřejného opatrovnictví a systém pobytových sociálních služeb neumožňuje naplňování práv zakotvených v Úmluvě. Aby zajistil naplňování aspoň některých z těchto práv (např. osobní svobodu a osobní mobilitu)³¹, bylo by třeba značného navýšení finančních prostředků. Na druhé straně je nezbytné pro správné fungování na bázi přirozené podpory vytvořit kontrolní mechanismy, které minimalizují možnost zneužití znevýhodněných lidí. V tomto směru je stávající nekomplexní úprava vyžadující rozsáhlé vstupy soudu nepochybně dražší variantou. Podrobnější úprava založená na prevenci a upřesňující pravidla pro využívání méně omezujících nástrojů nabízí potenciál jak pro usnadnění situace lidí s postižením, tak pro snížení časové i finanční zátěže veřejných institucí.

³⁰ Částka je průměrem, který je dopočítán z údajů uváděných Ministerstvem spravedlnosti v návrhu věcného záměru zákona o veřejném opatrovnictví z června 2014. Vychází z počtu 11 500 opatrovanců a sumy mzdových, režijních, administrativních a dalších nákladů obcí v celkové výši 526 mil. Kč. Reálné náklady se v závislosti na rozsahu agendy u jednotlivých opatrovanců nepochybně výrazně liší.

³¹ Viz souhrnné zprávy Veřejného ochránce práv z návštěv zařízení, dostupné online na <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/z-cinnosti-ombudsmana/zpravy-z-navstev-zarizeni> K zajištění svobody pohybu zejména:

Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením (červen 2009), body 34 - 36

Zpráva z návštěv ústavů sociální péče pro tělesně postižené dospělé (duben 2006), zejm. body 59 a 60

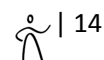
OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Základem nového systému musí být kombinace neformální podpory a kvalitních kontrolních mechanismů. Za tím účelem je potřeba finanční prostředky přesměřovat.

5 Doporučení

Doporučení se zaměřují jak na kroky, které je možné realizovat v rámci stávající právní úpravy, tak na některé její limity, které je možné překonat jen legislativními změnami. **Právo zakotvené v čl. 12 Rovnost před zákonem je uznáváno jako základní občanské a politické právo a jako takové musí být naplňováno okamžikem ratifikace Úmluvy³².** Je proto nutné neprodleně začít činit všechny nezbytné kroky.

5.1 Základní obecná doporučení

- Aktivně zapojit a účinně konzultovat s lidmi s postižením prostřednictvím jejich organizací všechny kroky při implementaci čl. 12 Úmluvy. Spolupracovat se všemi aktéry, kterých se problematika týká: organizace lidí s postižením a jejich rodin, opatrovníci, lidé, kteří mají opatrovníka, zástupce nebo podpůrce, a zapojit je do procesu reformy od samého počátku až do vytvoření právních norem a dalších opatření a do pravidelné evaluace systému.
- Zajistit naplňování práv všech lidí s postižením především na život v běžném prostředí, vzdělání v běžných školách a na pracovní uplatnění, neboť tato prostředí jsou hlavním zdrojem přirozených vztahů člověka a tím i přirozené podpory, která je potřebná k jeho rozhodování a právnímu jednání i k sociálnímu začlenění ve všech oblastech jeho života.
- Investovat do výzkumu a vývoje nejlepší praxe k zajištění práva na plnou svéprávnost. Zejm. se věnovat otázce podpory, která je třeba pro využití tohoto práva, v oblasti sociální práce, práva a dalších oborů a spolupracovat s universitami, aby se vytvářela půda pro myšlenky, výzkum, vývoj a evaluaci modelů formální a neformální podpory.
- Propagovat dobrou praxi, aby všechny složky systému i veřejnost měli relevantní informace o problematice³³.

5.2 Stát

- Bezprostředně vytvořit plán kroků vedoucích k úplnému zrušení všech prvků systému *náhradního rozhodování*, které přímo či nepřímo brání naplnění práva na plnou právní způsobilost a jeho nahrazení funkčním systémem *rozhodování s podporou*.

³² CRPD General Comment no. 1, odst. 30

³³ viz. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 8

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

- Vytvořit meziresortní pracovní skupinu, aby problematika implementace čl. 12 nebyla řešená jen v rezortu Ministerstva spravedlnosti ČR, ale byla vnímaná a plánovaná v širším kontextu sociální inkluze, podpůrných služeb a zdravotnictví.
- Jako počáteční krok připravit a schválit právní úpravu upravující dostatečně pravidla a záruky zamezující zneužití pro všechny formy podpůrných opatření obsažených v novém občanském zákoníku, které zajistí, že vůle a preference člověka budou vždy respektovány. Nový občanský zákoník předpokládá vznik zákona upravujícího podrobněji oblast veřejného opatrovnictví³⁴. Stejně nezbytné je ovšem stanovit podrobnější pravidla také pro další formy opatrovnictví, nápomoc při rozhodování a zastoupení členem domácnosti v rozsahu požadovaném Úmluvou.
- Stanovit zákonem základní pravidla a postupy pro poskytování podpory při rozhodování, a to nejen v rámci právního jednání osob s duševním postižením (v zahraničí existují příklady kvalitního řešení problematiky například v Britské Kolumbii či Velké Británii³⁵).
- Uvést občanské právo do souladu s Úmluvou tak, aby potřeba podpory při právním jednání nebyla použita k ospravedlnění omezení základních práv, jako je právo uzavřít manželství, rodičovská práva, poskytnutí souhlasu s léčbou nebo osobní svoboda. Ochrana práv musí být zajištěna výhradně prostřednictvím bezpečné podpory.
- Uvést do souladu s Úmluvou volební zákony, aby bylo zřejmé, že aktivní i pasivní volební právo nemůže být zpochybnitelné z důvodu zdravotního postižení a že soudy nemohou posuzovat schopnost člověka vykonávat volební právo.
- Stanovit efektivní kontrolní mechanismus pro poskytování podpory při právním jednání (v současné době pro výkon opatrovníka, podpůrce a zástupce z členů domácnosti). Kvalitní kontrolní mechanismus nemůže zajistit pouze soud. Je třeba zakomponovat další JEDNODUCHÉ a PŘÍSTUPNÉ mimosoudní mechanismy.
- Zabezpečit dosud chybějící systém veřejného opatrovnictví nyní již s perspektivou jeho využití pro přechod k systému *rozhodování s podporou*. Kromě dočasného plnění funkce veřejného opatrovníka na základě omezení svéprávnosti jej připravit i na opatrovnictví bez omezení svéprávnosti³⁶, příp. nápomoc při rozhodování. Instrukce „Veřejného opatrovníka“ může plnit i funkci metodickou, kontrolní a předcházení soudním sporům – vytvářet metodiky, školit opatrovníky, podpůrce a zástupce z členů domácnosti, poskytovat odborné poradenství, pomáhat při řešení konfliktů mediací, aby člověk mohl dostat rychlou, lidskou a mimosoudní reakci.

³⁴ v § 468 a § 471 OZ

³⁵ Zákon o dohodě o reprezentaci – Britská Kolumbie (Representation Agreement Act 1996), Zákon o opatrovnictví dospělých – Britská Kolumbie (Adult Guardianship Act 1996), Zákon o duševní způsobilosti – Velká Británie (Mental Capacity Act 2005)

³⁶ § 465 a § 469 OZ

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

- Proškolení soudce kvalitním školicím programem, aby se začala urychleně uvádět do praxe nová opatření respektující právo na plnou svéprávnost a jejich aplikace v maximální možné míře naplňovala práva vyplývající z čl. 12 Úmluvy a minimalizovala omezování svéprávnosti, které je v příkrém rozporu s Úmluvou.
- Vytvářet podmínky pro lepší spolupráci mezi sociální sférou (sociální služby, neziskové organizace, občanské iniciativy) a justicí tak, aby soudci měli možnost lépe porozumět, jak žijí dotyční lidé ve skutečnosti a jaké podpůrné služby mají k dispozici v dané lokalitě (s předpokladem, že ústavní péče není řešení³⁷).

5.3 Kraje

- Zmapovat sociální služby a komunitní plánování založit na terénních službách poskytovaných lidem v jejich přirozeném prostředí. Umožnit vznik služeb, které se zaměří na práci s komunitou, různých podpůrných služeb zaměřených na budování sociální sítě a přirozené podpory v komunitě a počítat s nimi v komunitním plánování.
- Propojit rozvoj komunitních služeb a transformaci veřejného opatrovnictví s tématem de-institucionalizace.

 | 16

5.4 Obce

- Zaměřit sociální práci na obcích na budování a rozšiřování přirozené podpory potřebné pro rozhodování, právní jednání a plánování budoucnosti občanů s postižením.
- Zajistit dostupnost odpovídající podpory pro své občany.
- Požadovat od státu zajištění systému povinného vzdělávání veřejných opatrovníků a vyměňovat si zkušenosti mezi obcemi.
- Požadovat od státu řešení situace, kdy výkon veřejného opatrovnictví není uspokojivě kapacitně zajištěn (např. zákonem umožnit obcím uzavírání veřejnoprávní smlouvy za účelem delegování výkonu opatrovnictví na jiné subjekty).

5.5 Ostatní subjekty

- Vysoké a vyšší odborné školy: Zakomponovat podporu při rozhodování a metody Plánování zaměřeného na člověka do studijních programů pro studenty příslušných oborů (sociální práce, speciální pedagogika atd.).

³⁷

viz. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 19

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

- Další vzdělávací instituce: připravit a nabízet akreditovaná školení pro přípravu podpůrců, zástupců a opatrovníků na jejich funkce.
- Soudy: zajistit si důkladnou znalost problematiky zdravotního postižení a prostředí (práva lidí s postižením, komunikace člověka s postižením, systémy sociálních služeb, dalších podpůrných služeb, neformální podpory atd.).

6 Literatura

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, sdělení MZV č. 10/2010 Sb. m. s.

UN Committee on the rights of people with disabilities. *General comment no. 1 „ Article 12: Equal recognition before the law“*, přijatý 11. 4. 2014, [online] Dostupné z:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/GC.aspx>

Johnová, M. *Přirozená podpora obecně*. [online] (2006). [cit. 4. 7. 2014]. Dostupné z:

<http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/010/001265.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vybrané statistické údaje o financování sociálních služeb a příspěvku na péči*. [online] (2010). [cit. 4. 7 2014]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9198/Analyza_fin_SS.pdf

Smull, M., & Bourne, M. *Supporting people with Challenging Behaviour*. [online] (2010). [cit. 4. 7 2014].

Dostupné z: <http://www.reinventingquality.org/docs/MSmull10.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Dobrá praxe opatrovnictví a poskytování podpory při právních úkonech a při rozhodování*. [online] 2.vydání, Praha 2014. ISBN 978-80-7421-053-2. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/19280/Opatrovnictvi_Manual_tisk.pdf,

<http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/018/002208.pdf>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Analýza oblasti právní způsobilosti a opatrovnictví uživatelů sociálních služeb z hlediska transformace sociálních služeb*. [online] 1.vydání, Praha 2013. Dostupné z:

http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=55947&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_9167&p2=ShowDocInfo_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&acode=90186936